

INDEPENDENT LIVING INSTITUTE

DRÖMMEN OM JOBB I NYA HEMLANDET

SÅ BLEV DET VERKLIGHET VIA
PROJEKTET RÄTTEN TILL ARBETE

Drömmen om jobb i nya hemlandet – så blev det
verklighet via projektet Rätten till arbete

(C) Independent Living Institute

Författare: Emil Erdtman

Fotograf: Erik Tillander

Omslag: Projektet ställer ut på Hälsomässan i Rinkeby

Ett projekt i rättan tid

Åren 2022 till 2025 drev Independent Living Institute (ILI) projektet Ömsesidig Integration och Rätten till Arbete (härefter bara Rätten till arbete). Projektet tog vid där projektet Disabled Refugees Welcome (DRW 2017–2020) slutade. Det projektet utvecklade metoder för mottagande och integration av migranter med olika slags funktionsnedsättningar, och är grunden för det fortsatta arbetet. Projektdeltagarna var nya i Sverige och många såg som den viktigaste frågan att komma in på arbetsmarknaden. Tillsammans med dem planerades projektet Rätten till arbete.

Alla har rätt till arbete på lika villkor som andra – även migranter med funktionsnedsättning. Men frågor om arbete och försörjning har blivit allt viktigare genom högre krav på inkomst. Att vara utan arbete leder till fattigdom för hela familjen, något som särskilt drabbar barnen. Behoven är enorma, hindren för att nå ut på arbetsmarknaden är många och efterlevnaden av mänskliga rättigheter går åt fel håll.

I den kontexten visade projektet att många kan få möjlighet till arbete – och till att bidra i samhället – bara de får rätt stöd, nätverk, kunskap och tillgängliga strukturer. Projektet ledde till ökad anställningsbarhet, självbestämmande och empowerment.

Genom utbildningar, rådgivning, personligt stöd och nätverkande har deltagarna stärkts i sin egenmakt och i sin ställning på arbetsmarknaden. Men arbete är inte bara en

försörjning – det är en väg till självständighet, delaktighet och värdighet.

Projektet har finansierats av Arvsfonden. Utan detta stöd ingen verksamhet. Samtidigt är tre år kort för en djupgående samhällsförändring. Längre finansieringstid skulle ge möjlighet att bygga upp mer långsiktiga strukturer. Denna rapport – som kompletterar den formella projektrapporten till Arvsfonden – bjuder på några lärdomar och reflektioner från vårt projekt.

Stödbehov är inte bidragsberoende

En stor del av de som lever med funktionsnedsättningar i Sverige har migrantbakgrund. Orsaker till migration är många och komplexa. Projektet väljer att definiera migranter som "personer med migrationserfarenhet" (Verktyg för ökad inkludering, s. 24). Människors livsvillkor i det nya landet bestäms av den migrationsstatus man har. För att få hemtjänst, ledsagning eller personlig assistans måste man vara bosatt i Sverige. De som flydde Rysslands invasion av Ukraina föll under ett regelverk i EU som kallas massflyktsdirektivet. Det innebar begränsad rätt till studier och socialt stöd. Projektet läste in sig på den juridiken för att kunna stötta ukrainarna.

Sex månader in i projektet skärptes reglerna för uppehålls-tillstånd och familjeåterförening. Projektets betydelse och angelägenhet förstärktes av detta hårdnande politiska klimat för projektets målgrupp. För migranter med funktionsnedsättning ökade behovet av att komma in på arbetsmarknaden. Politiker

har diskuterat att knyta stöd till medborgarskapet vilket skulle drabba den som inte är medborgare hårt. Höjda krav på inkomst och bostad för familjeåterförening diskriminerar indirekt migranter med funktionsnedsättning som ofta har svårare att hitta jobb. Vid projektets seminarium om Tidöavtalet lyftes att synen på människor som behöver sociala trygghets-system som "bidragsberoende" missgynnar möjligheterna till arbete och utbildning. Det riskerar att ytterligare öka de ekonomiska och sociala klyftorna i samhället.

Migrationspolitiken utgår från en norm om hur en människa fungerar. Att ha en normbrytande funktionalitet – som en funktionsnedsättning – gör att man faller utanför mallen. Man får inte svenskundervisning eller arbetsmarknadsstöd på lika villkor som andra. Krav på aktiviteter och att söka många jobb ses som incitament mot bidragsberoende. Men för många som inte följer idealet om självförsörjande medborgare blir detta orimliga krav som riskerar att dra undan rätten till social trygghet.

Rättigheter, konkreta råd och riktig förändring

Projektet har genomfört många aktiviteter och möten, informerat om rättigheter och visat hur man kan navigera i systemet, söka stöd, hitta praktik och få jobb – med rätt hjälp. Mycket av stödet var konkret: hur man skriver ett CV eller har kontakt med myndigheter i vardagen. Deltagare har utbytt

erfarenheter om livet i Sverige på arbetskaféer och temadagar. Möten har genomförts både fysiskt och digitalt. Digitala möten och kommunikation via sociala medier har inneburit lärande för projektets medarbetare och deltagare. Hälsa, tillgänglighet, sociala medier, rättigheter och tips för jobbsökande är exempel på ämnen som diskuterats.

Ca 30 personer har varit särskilt aktiva vid dessa möten under hela projektiden, och med sina åsikter och problemformuleringar format projektets utveckling. Framför allt har ca 70 deltagare börjat att aktivt söka jobb. 17 personer har fått jobb genom

***"Jag fick hjälp att
förstå hur Arbets-
förmedlingen
fungerar – och nu
har jag praktik."***

olika former av stöd via projektet. Flera fick jobb i butiker och arbetar nu med att packa varor eller sitta i kassan. En fick extraknäck som fotomodell. Andra har fått praktikplatser – både i och utanför projektet. Genom projektets rådgivning, utbildningar, information och möten har hundratals personer fått stöd och inspiration att ta steg mot arbete och självständighet.

Studiebesök hos arbetsgivare och organisationer har skapat kontakter och även praktikplatser. Genom mobila mottagningar i bland annat Botkyrka, Uppsala, Härnösand och Skellefteå har projektet nått ut brett. Genom dessa resor – samt samverkan

och uppföljning med lokala aktörer – har projektet nått personer som annars inte hade fått stöd.

Workshops och deltagande i evenemang har spridit kunskap. Projektet har flera gånger medverkat i MR-dagarna och Järvaveckan. Vid en digital konferens ordnad av Länsstyrelserna och Myndigheten för delaktighet (MFD) nåddes 1 800 kommunala tjänstepersoner med information om situationen för migranter med funktionsnedsättning. Projektets deltagare medverkade i en fokusgrupp som samlade erfarenheter till MFD:s informationsfolder "Information för dig som är ny i Sverige och har en funktionsnedsättning". Den finns på många språk och har spridits i ca 10 000 exemplar.

Erfarenheter som hela samhället har nytta av

Projektet genomförde 37 djupintervjuer och registrerade 975 rådgivningsärenden. Kunskapen som kom från dessa erfarenheter låg till grund för utbildningar för både deltagare och myndigheter. Kunskapsnivån har höjts hos hundratals personer. Projektet samarbetade med Arbetsförmedlingen, MFD och företaget Misa kring utbildningar. Projektet har också hållit föreläsningar för exempelvis Jobbtorg inom Stockholms stad. Fokus har varit på Supported Employment (anställning med stöd), CV-skrivning, sociala medier och rättigheter enligt CRPD. Nätverkande och samarbete med myndigheter, civilsamhälle och forskning har byggt en kunskapsbas som projektet låtit alla

som vill ta del av i form av nyhetsbrev och fördjupande artiklar samt en rad skrifter och broschyrer. Här är några:

- **Verktyg för ökad inkludering av migranter med normbrytande funktionalitet.** Här finns konkreta tips, verktyg och metoder för inkludering. Skriften riktar sig främst till arbetsgivare.
- **Goda exempel i Sverige – en katalog om ömsesidig integration som förverkligar rätten till arbete.** Korta reportage från olika verksamheter och vilka stöd som finns för att få jobb.
- **Tips för jobb – Samtal med metoden Appreciative inquiry om att få jobb som migrant med funktionsnedsättning i Sverige.** Redogörelse från en fokusgrupp som 2024 tog fram och testade tipsen samt skrev ett tillägg som finns som extrablad i skriften.
- **CRPD Artikel 27 – Rätten till arbete – för migranter med normbrytande funktionalitet.** En fördjupning om synen på arbete i FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning och Agenda 2030.

För att nå många har material översatts och gjorts tillgängligt på flera språk – ofta med hjälp av praktikanter i projektet – och i lättläst version. Skrifterna berör strukturella problem men visar också lösningar och goda exempel. De används nu i utbildningar och sprids till myndigheter och civilsamhället.

Dessutom finns skrifter från DRW (2017–2020) som fortfarande är aktuella.

Hälsomässa på Södermalm. En av deltagarna bjöd förbipasserande på massage. Han har nu en egen studio.

Det som skaver kan förbättras

Tillgängligheten utmanar

Tillgänglighet är ett viktigt perspektiv för personer med olika funktionsnedsättningar. I projektet har personer med syn- och hörselnedsättning medverkat. Syntolkning, punktskrift, skärmläsare, hörslina och teckenspråkstolk har varit självklara inslag. Utöver det kommunikativa gäller tillgängligheten den fysiska miljön. Många miljöer, från flyktingläger till praktikplatser

och boenden, är inte anpassade för personer med funktionsnedsättning. Tillgängligheten brister både fysiskt och institutionellt. En av deltagarna tilldelades en praktikplats utan tillgänglig toalett. När hen inte kunde ta praktikplatsen miste deltagaren sin etableringsersättning. Även hissar är nödvändiga för många på en arbetsplats.

Att inte beviljas färdtjänst eller inte ha tillräckligt med arbetsresor i färdtjänsten är ett problem som kan hänföras till tillgängligheten. Färdtjänst hjälper en att förflytta sig från bostaden till myndigheter, hälso- och sjukvård, utbildning, praktik eller arbetsplats – eller sociala aktiviteter. Men alla som behöver har inte beviljats färdtjänst. När tillstånd beviljas kan det vara tillfälligt och kräver att man söker igen.

En annan aspekt av tillgängligheten är svårigheten att hitta lämpligt boende. Många flyttar ofta och hamnar långt från service, kommunkontor, myndigheter och samhällsinstitutioner. Då ökar behovet av till exempel färdtjänst. Sammanfattningsvis behöver praktikplatser och arbetsplatser vara fysiskt tillgängliga. Färdtjänst och arbetsresor måste fungera för att personer inte ska utestängas från arbetslivet. Digital tillgänglighet är avgörande för distansarbete.

Krock mellan systemen

Intervjuer i samband med rådgivning och mobila mottagningar har gett projektet en mångfacetterad inblick i de hinder, orättvisor och systembrister som möter personer med

funktionsnedsättning och migrationsbakgrund i Sverige.

Migranter med funktionsnedsättning beskriver systemfel där de faller mellan stolarna. Ett moment 22 som upplevts är att inte kunna få tillsvidareanställning för att man inte har permanent uppehållstillstånd och trots detta avkrävas fast arbete för att få samma uppehållstillstånd. Det kan handla om att hänvisas till en praktikplats som inte är tillgänglig eller läkare som inte vet hur de ska formulera intyg.

Migranter med funktionsnedsättning möter en härva av hinder inför tillträdet till arbetsmarknaden, både gällande funktionsnedsättning och etnicitet. I skriften *Verktyg för ökad inkludering* finns en illustration av en mur där stenarna står för olika namngivna hinder. Språkbarriärer, otillgängliga miljöer, diskriminering och brist på stöd är strukturella hinder för inkludering av migranter med funktionsnedsättning. Dessa samhällsstrukturer, maktstrukturer och regelverk exkluderar människor från samhällslivet. Ett konkret exempel är Bank-ID som ger möjligheter men som förutsätter viss migrationsstatus samt språkkunskaper och intellektuell förmåga. Men eftersom dessa hinder är konstruerade kan de också förebyggas och avvecklas. Många hinder finns i myndighetskontakter när det gäller stödinsatser, arbetsintroduktion och utbildning.

Projektets rådgivare hade många samtal i svåra situationer. Många mår mycket dåligt, många upplever frustration och uppgivenhet och många faller mellan stolarna eller fastnar i korsningen mellan olika system. Bristande samordning mellan

myndigheter skapar förödande problem. Personer bollas mellan Arbetsförmedlingen, kommunen, vården och andra aktörer utan tydlig ansvarsfördelning. Inom vården förstår man inte alltid vad Arbetsförmedlingen kräver. Det leder till oanvändbara eller uteblivna läkarintyg. Att inte vara på sin praktikplats eller inte lämna in godkänt intyg kan leda till att ersättningar dras in.

Systembrister alstrar även psykisk ohälsa. En deltagare uttryckte självmordstankar och stark psykisk stress som direkt följd av osäkerhet, isolering och brist på stöd. Deltagarna påverkas negativt av utanförskap och brist på erkännande. Systemets tröghet förlamar livet. Långa väntetider gör att människor tvingas till passivitet trots vilja att arbeta eller studera. Ett års väntan på arbetsförmågebedömning kan få förödande konsekvenser för etablering och boende.

Myndigheter saknar kombinerad kompetens

För projektet stod det undan för undan klart att myndigheter saknar kunskap om hur migration och funktionsnedsättning samverkar. Ibland finns kunskap om migration och ibland om funktionsnedsättningar, men sällan tillsammans. Förståelse för

"När min rullstol gick sönder och jag inte kunde ta mig till jobbet, hjälpte projektet mig att hitta en lösning."

både migrations- och funktionshinderfrågor är avgörande för att kunna ge rätt stöd. Brist på "dubbel kompetens" hos myndigheter får allvarliga konsekvenser.

Arbetsförmedlingens handläggare och andra aktörer behöver bättre kunskap om intersektionen mellan migration och funktionsnedsättning, samt hur personerna får sina rättigheter tillgodosedda. Studievägledare och handläggare behöver kunskap om hur beslut påverkar individers rätt till stöd i det enskilda fallet. Annars kan det bli som för en deltagare som förlorade sitt boende efter att ha fått CSN-lån – som räknades som inkomst.

Till rådgivningen är det inte bara migranter som hör av sig. Dit ringer även myndigheter men också anhöriga, gode män, kontaktpersoner eller exempelvis studieförbund som inte har möjlighet att förse asylsökande med hjälpmedel. Uppenbarligen finns behov av en kunskapscentral för dessa frågor. En slutsats av samtalen är att det är mycket som måste finnas på plats i den dagliga livsföringen för att man ska få och klara ett arbete. En annan slutsats är att personligt bemötande gör stor skillnad. För en mer inkluderande arbetsmarknad bör därför stödet till arbetsgivare stärkas. De behöver kunskap om hur de kan anpassa sina arbetsplatser. Praktiskt stöd, rådgivning och även ekonomiska incitament behövs för att fler med funktionsnedsättning ska anställas.

Små insatser med stor betydelse

Möjliggörande förändring som metod

Projektet har samlat berättelser om hur migranter med funktionsnedsättning har fått jobb, praktik eller börjat studera i Sverige. Analysen visar på många faktorer som påverkar migranternas möjlighet att få arbete. Det finns inte en lösning för alla. Det krävs stöd, kunskap och nätverk för att ta sig fram på arbetsmarknaden. Trots alla hinder har projektet strävat efter att se det positiva för att kunna förbättra möjligheterna att få jobb och bli delaktiga i samhället. Alla deltagare ville jobba. Och det går att få jobb!

Metoden Appreciative Inquiry har använts för att lyfta fram styrkor och det som fungerar. Syftet är positiv förändring. Metoden bygger på individens eller organisationens resurser och stärker självkänsla och stolthet. Migranter bär ofta på sådana dolda styrkor. De har klarat sig i miljöer med stora utmaningar. Flykten till Sverige kan ge trauma men visar också på styrka. Migration ger kunskap om vad det innebär att stå utanför men också vad som krävs för att ta sig in. Deltagarna får inte alltid möjlighet att visa sin utbildning och arbetslivserfarenheter. Dessa resurser måste värderas högre och användas på den svenska arbetsmarknaden. Projektet visar att små insatser kan få stor effekt. Det räcker ibland med en

kontaktperson, ett samtal eller en praktikplats för att öppna dörrar till arbete eller studier.

Informationsträff på Café Eugenia vid Kungsträdgården. Vänner, släktingar och andra "hangarounds" kom förbi.

Projektet synliggjorde behoven

Även om Arbetsförmedlingen förändrat sitt arbetssätt de senaste åren ger de fortfarande stöd till migranter med funktionsnedsättning. Det gäller stöd i jobbsökande, hjälp att skriva CV och att kontakta arbetsgivare. Åtminstone om man får kontakt med en SIUS (särskilt introduktions- och utvecklingsstöd) kan man få hjälp med introduktion och stöd på arbetsplatsen, anpassning av arbetsuppgifter och arbetshjälpmedel. Pedagogiskt stöd vid utbildning eller praktik

ges framför allt via aktörer inom programmet Rusta och matcha. Men först kan en kartläggning av kompetens, anpassningsbehov och möjliga kontakter behövas.

Myndigheter är skyldiga att ge tillgänglig information om rättigheter och stöd på olika språk och i anpassade format under etableringsfasen. Och en lärdom från projektet är att tillgång till rätt information är avgörande. Många migranter med funktionsnedsättning vet inte vilka rättigheter och möjligheter till stöd som finns. Men om informationen är tillgänglig, flerspråkig och personlig kan det förändra livet.

Språk- och kommunikationsproblem är vanliga i de berättelser projektet fått in. Det uppstår missförstånd på grund av varierande språkkunskaper men också otydlig kommunikation från myndigheter. Ordet "kanske" kan i Sverige betyda att något är säkert medan "jag hör vad du säger" betyder att man inte håller med.

“Nu har jag lärt mig hur det går till på ett svenskt kontor. Jag förstår bättre vad jag kan bidra med och hur jag kollar i mailen för att se vad som behöver göras nu, och vad som ska göras senare.”

Alla har inte samma förutsättningar att lära sig svenska. Därför är rätten till tolk viktig att försvara, såväl som rätten till hjälpmedel. Döva och hörselskadade drabbas av kommunikationsbarriärer genom brist på teckenspråkstolk. Men Arbetsförmedlingen kan ge teckenspråkstolk vid aktiviteter och utbildningar.

Ett annat hinder är rädsla eller överdriven respekt för myndigheter. Många vågar inte överklaga beslut eller kräva sina rättigheter av rädsla för repressalier eller för att det ska påverka ens uppehållstillstånd. En del fruktar att myndigheter delar känslig information med varandra. Samtidigt är en lärdom från projektet att samordningen mellan Arbetsförmedlingen, kommunen och civilsamhället måste bli bättre. Ofta är just bristen på kommunikation mellan aktörerna kärnan i problemet.

Flexibla organisationer

Ett av projektets mål var att visa på den roll som organisationer i civilsamhället kan spela i människors liv. Erfarenheten från projektet visar att civilsamhället är en nyckelspelare.

Civilsamhället är ofta snabbare och mer flexibelt än myndigheter. Föreningar och nätverk skapar kontakter och hittar praktikplatser. Civilsamhället når personer som annars inte syns i systemet. Föreningar och ideella organisationer har hjälpt personer att bryta isolering och hitta rätt stöd, praktik eller arbete.

Deltagare har hittat vägar till arbete genom föreningar och kontakter i civilsamhället. I första hand har det handlat om funktionsrättsorganisationer men även idrottsföreningar och kamrat- och stödföreningar för migranter. Welcome House, BOSSE – råd-, stöd och kunskapscenter, DHR, Funktionsrätt Sverige, SRF och Care Ukraina är exempel på organisationer som projektet har samverkat med. Flera av deltagarna har blivit aktiva i föreningar och hjälper nu andra. Att möta andra i liknande situationer som kommit längre på arbetsmarknaden skapar hopp och motivation.

Principer för fortsatt utveckling

Arbete som rättighet och möjlighet

För ILI är rättighetsperspektivet grundläggande. Alla har rätt till arbete på lika villkor som andra – oavsett bakgrund eller funktionsförmåga. Migranter med funktionsnedsättning i Sverige har rättigheter på arbetsmarknaden, grundade i både svensk lagstiftning och internationella konventioner. Rätten till arbete är tydlig i FN:s Allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna. Artikel 23 säger att "var och en har rätt till arbete, fritt val av sysselsättning, rättvisa och tillfredsställande arbetsförhållanden".

FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning (CRPD), förtydligar i artikel 27 att även personer med funktionsnedsättning har rätt till arbete på lika

villkor som andra. Allmän kommentar nr 8 om artikel 27 förtydligar ytterligare att människor med funktionsnedsättning inte ska separeras från andra på särskilda arbetsplatser. Här finns mycket att göra i Sverige.

Projektet erfar att rättigheterna finns – men inte tillämpas konsekvent. Tillgången till dem kräver ofta språkkunskaper, nätverk och stöd. Dessutom räcker det inte bara att ha ett arbete vilket som helst för att må bra och utvecklas som människa. Arbetet måste ha hållbara arbetsvillkor och utgå från individens egna preferenser och kompetens.

Projektet har bidragit till det svenska civilsamhällets rapportering till FN gällande CRPD och även ICERD om rasdiskriminering. Dialog har förts med MFD och Diskrimineringsombudsmannen (DO). Enligt den svenska Diskrimineringslagen är diskriminering på grund av funktionsnedsättning förbjuden.

Arbetsgivare är skyldiga att göra skäliga anpassningar för att en person med funktionsnedsättning ska kunna arbeta. Det kan handla om fysiska anpassningar, flexibla arbetstider eller tekniska hjälpmedel. Diskrimineringslagen kräver också att alla arbetsgivare arbetar förebyggande med aktiva åtgärder för att diskriminering inte ska uppstå.

Samskapande och peer support i praktiken

Projektet bygger på målgruppens egna erfarenheter och behov, vilket har lett till hög delaktighet. Deltagarna har varit med i planering, genomförande och uppföljning. De har bidragit med idéer och flera gjorde praktik i projektet. De har varit stödpersoner för varandra och för myndigheter. Projektet har varit flexibelt och lyhört, vilket möjliggjort anpassning till förändrade behov och kontexter. Projektet har alltså inte bara pratat om utmaningar utan också hanterat dem – tillsammans med målgruppen.

Projektet har arbetat med metoden peer support. Genom detta kamratstöd stöttar deltagarna varandra som mentorer och förebilder. Ett exempel på kamratstöd är att deltagarna stöttade varandra i att söka bidrag för datorer och/eller smarta telefoner. På projektets webbplats är sidan om fonder och stiftelser den mest besökta. Den som tidigare hade sökt och fått bidrag hjälpte sedan andra att göra detsamma. Nya datorer förbättrar deltagarnas möjligheter att söka jobb och träna svenska. Peer support skapar trygghet, motivation och praktisk vägledning. Det finns mycket att lära av dem som faktiskt får – eller skaffar – jobb. Att få stöd av någon med liknande erfarenhet är en kraftfull metod.

Samhällsutveckling byggd på ömsesidighet

Att få arbete som migrant med funktionsnedsättning handlar inte bara om individens kompetens – utan också om samhällets förmåga att se, förstå och undanröja hinder. Många migranter har utbildning och erfarenhet från sina hemländer. Men det behövs tydligare vägar för validering, samt tillgänglig SFI och vuxenutbildning. Vägen till validering och utbildning behöver förenklas.

Integration är en ömsesidig process. Det är inte bara migranter som ska anpassa sig. Hela samhället måste öppna upp och inkludera. Projektet betonar vikten av att reflektera över de förutfattade meningar vi alla har om andra. Fråga innan du drar förhastade slutsatser.

Annorlunda är inte lika med fel. "Inkludering är en strävan efter ett samhälle av berikande mångfald", står det i *Verktyg för ökad inkludering* (s. 6). Samhället ska vara en bro och inte en mur. I samhället ska människor växa, inte tryckas ner. "Samhället ska skapa förutsättningar så alla kan leva ett självbestämt liv" (Verktyg för ökad inkludering, s. 21).

"Vi har blivit som en familj. Vi hjälper varandra – på riktigt."

Integration sker när människor får bidra med sina resurser och erfarenheter. Ansvar för inkludering är ömsesidigt. Inkludering sker inte vid ett enskilt tillfälle – som en aktivitet eller temadag. Det är en pågående utveckling där strategier, aktiviteter och insatser utvärderas kontinuerligt. Utifrån slutsatserna kan vidare verksamhet planeras.

Deltagarna lär av varandra. Här en IT-utbildning.

Individen är utgångspunkten

Genom rådgivning, utbildning, information, arbetscaféer, praktiska aktiviteter och nätverk stärktes deltagarnas självförtroende och anställningsbarhet. Trots hinder i form av språkbarriärer, otillgängliga system och diskriminering visade projektet att förändring är möjlig. Det finns vägar framåt – men de måste bli synliga.

I projektredovisningar och analyser delas ofta människor in i grupper. Projektets "målgrupp" är migranter med funktionsnedsättning. Även om det på ett sätt verkar snävt är det en kategori som rymmer oerhört många livsöden. I projektets dagliga arbete med rådgivning och möten med enskilda människor framträder varje livshistoria för sig. Man behöver ibland generalisera och hitta gemensamma nämnare men för projektet blev det en ledstjärna att se det unika hos varje person.

När stödinsatser anpassas efter individens behov, språk och funktionsförmåga ökar chanserna att lyckas. Projektet erfar att individanpassade stödinsatser gör stor skillnad. Konkret kan det innebära att tänka på hur man bäst kommunicerar med varje individ. Vissa behöver träffas fysiskt, för andra passar telefonsamtal bättre. Viktigt är att all information är tillgänglig för var och en. Det behöver också finnas tilltro och respekt i mötena för att en person ska förmå sig att berätta om sina behov.

I slutändan krävs ändå att man själv är drivande för att få sina rättigheter tillgodosedda. Att få ett jobb kräver mer än bara vilja. Men med rätt stöd kan fler bidra i samhället.

Kunskapsutvecklingen fortsätter

Projektet lyfte vikten av civilsamhällets roll, individanpassat stöd och myndigheters behov av dubbel kompetens inom migration och funktionsnedsättning. Det behövs nya incitament för

rättighetsefterlevnad så att stöd som ingår i individers mänskliga rättigheter aldrig ska ses som "bidragsberoende". Om tillgänglighet, samordning och bemötande brister riskerar mänskliga rättigheter att urholkas. Samhället måste undanröja hindren och systemen bli mer tillgängliga och rättvisa. De är idag inte utformade för att möta komplexa behov hos personer som både har en funktionsnedsättning och är nya i Sverige. Fler broar behöver byggas mellan civilsamhälle, arbetsmarknad, forskning och offentliga aktörer.

***"Jag samlade alla möjligheter
och använde dem för att få det
jobb jag har idag."***

Projektet är slut, men arbetet fortsätter. Nya samarbeten har startats och utbildningar inom bland annat juridik, stöd mot arbete och förändringsarbete går att beställa.

Stödverksamheten fortsätter genom andra projekt och nätverk. ILLI har för åtminstone 2025 säkrat ett stödcenter för migranter med funktionsnedsättning. Dokumentation och material finns tillgängliga för framtida bruk. Samarbeten med MFD, DO, Misa med flera fortsätter. Detta blir allt viktigare när attityder och politik mot migranter hårdnar.

Migranter med funktionsnedsättning har blivit starkare – som individer och som grupp. Många av dem bär på starka och

omvälvande berättelser. Nästa steg i ILI:s arbete är därför tänkt att samla och bearbeta dessa berättelser i en samskapande process som formar framtida författare och berättare. Så förvaltas insikter och nätverk från Disabled Refugees Welcome, en snart tioårig lärdomsresa.

ILI:s grundare Adolf Ratzka gick bort 2024 och enligt hans önskan samlar ILI in pengar till en fond för migranter med funktionsnedsättning. Stödet syftar till att hjälpa sökande att komma närmare eller stärka sin ställning på arbetsmarknaden. Välkommen att donera den summa du vill till Adolfs fond! Vill du veta mer eller engagera dig på andra sätt så besök [Independentliving.org](https://independentliving.org) eller disabledrefugeeswelcome.se!

Första projekträffen. Picknick vid sjön Trekanten där alla hade med sig fikabröd från de kulturer de kommit ifrån.